

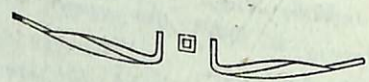
դեղձեղով խաղաղականը, եւ անոր կոչումն ասոր տալով՝ «Աղաթը խաղաղականին», որ արդիւնք է ժամուս եւ իր անուան անհաստատութեան, եւ տիկնոջ աղօթամատոյցին առանձնականութեան: Կայ եւ 1375ի օրինակին մէջ, գրուած դարձեալ առանձնական մը համար: Նոյնպէս էր եւ Սիւնեաց վանքերու մէջ, մինչեւ ժ. Գարուս սկիզբները, ուր կը վկայէ Գր. Տաթեւացին՝ (1407) թէ զայն «աղօթեմք ի վերայ անկողնոյ եւ ննջեմք, որ է վերջ եւ աւարտ ամենայն ժամուց բոլոր աւուրն» (Ամբ. 340): Իսկ Երուսաղէմի հայ վանքը բնաւ չէր ճանաչեր զայն, որուն համար իր միաբանը վարդապետ արեւելայ 1365ին թուելով օրուան բոլոր պաշտամունքը, անյիշատակ կը թողու շանգըստեանը: Այսպէս եւ Գր. Սլաթեցին (մեռած 1425ին) եւ վանորայք Սեպուհոյ՝ ժ. Գարուն՝ տակաւին անտեղեակ եւ կամ իբրեւ առանձնական՝ անյիշատակ թողած են ժամա իրենց խրատներուն մէջ, ուր կը խօսին հասարակաց աղօթքի մասին (Յաւ. 2, Ը): Կ'երեւի թէ նաեւ թուրք մա Մեծոփեցին, 1432ին, իր սրբազրած ժամաղբին մէջ (այժմ ի Մոնաքոյ) փորձեց «հասարակաց աղօթք» ընել զայն՝ նման միւս ժամերուն. եւ անոր 1465ի օրինակին մէջ (ի Ս. Ղազար) վերջին Փառք Բեգ Տէր Աստուած աղօթքին վրայ գրուած է խորագիրս. «Յաղագս արձակման ժողովրդեան», որ թէ նախկին բնագրին մէջ եւս կար՝ յայտնի չէ չ. Գալէմբարեանի

յոյժ համառօտ ցուցակէն, բայց հաւանական է: Սակայն չենք կարող հաւատալ թէ Թուրմայի օրինակը կարենար յեղաշրջել հասարակաց աղօթոյթը ժ. Գարուն. օրովհետեւ այդպիսի փոփոխումներ երկար ժամանակի կը կարօտէին: Ընդհանրապէս կրնանք հաւանել՝ թէ կատարուած էր այդ ժ. Գարուն, ուր «Սրտ. ժամող. կարգաւորութեան» անոր մասնակից կը ըլնէ դասեր. եպիսկոպոս կամ վարդապետ:

Սեւանայ ուխտին հօր՝ Մաշտոցի (Թ. Գարուն) աշակերտն Ստեփանոս՝ կը պատմէ, թէ նոյն ճգնաւորն «ընդ տիւն եւ ընդ դիւեր ինն կանոն կատարէր» (16): Իններորդը կրնայ սաղմոսականաց միայն կրկնութիւնն ըլլալ. եւ կամ ո՛ր եւ է ինքնահնար աղօթք մը. բայց ոչ մեր Հանգըստեանը, որ չէր կրնար մինչեւ ժ. Գարուն ճանաչի միայն, եւ նոյնիսկ խորով մեկնիչին ալ: Նկատելի է դարձեալ՝ որ զայն «կատարէր» Մաշտոց միայն, եւ ոչ թէ ամբողջ եղբայրութիւնը. ապա թէ ոչ՝ յատուկ յիշատակութեան պիտի չարժանանար իր դործն իբր զարմանալի բան մը: Որով վստահ ենք՝ թէ Հանգըստեանը ըստ տեղծուեցաւ ժ. Գ. Գարուն, եւ մնաց առանձնական մինչեւ ժ. Գ. Գար, ուր հասարակաց դարձաւ:

Հ. ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՅՈՒՆԻ (Շարունակելի)

(16) Ժողովրդ. Թ. 131. Ս. Ղազար 81:

ՆՈՐԱԳԻՒՏ ՆԻԻԹԵՐ

ՊՈՕՇԵԱՆՅ ԿԱՄ ԽԱՂԱՍԿԵԱՆՅ ՄԱՍԻՆ

1954 ին, Լոնտոն գտնուած ատենս, հանդիպեցայ իմ անդամակցած Անգլիոյ եւ Իրլանտայի Արքունի Ասիական Ընկերութեան (Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland) կեդրոնավայրը: Այդ այցելութեանս առթիւ յարգելի մատենադարանապետահին ուշադրութեանս յանձնեց հայերէն շահեկան ձեռագիր մը: Ուշ կեդրոնագ՝ կարմիր կաշեկողքով հատոր մըն էր, որուն կոնակը երկաթագիր գրոշմուած էր ԳԱՒԱԶԱՆԱԳԻՐԻ ԹԱԳԱՅՈՐԱՅՆ ՀԱՅՈՅ ՅՕՐԻՆԵԱԼ Ի ՔՆԷԱԶ ԽՈՒՐՈՎԷ:

Ձեռագրին տիտղոսի էջին վրայ կը կարդանք.

Գաւազանագիրք
որ է

Յուցակ Ազգաբանութեան (Թեան) Թագաւոր(ա)նցն Հայոց եւ Նախ(ա)ր(ա)ր(ա)յց եւ Ք(ա)լ(ա)ր(ի) Պայազատ Սպայ(ա)պ(ե)ա(ա)յց եւ այլ(ո)ց: Սկսե(ա)լ ի Յար(ե)թ(ո)յ որդւոյ Նոյի ի երկր(ո)րդ հօրն աշխարհի. ի 2263 թ(ա)կ(ա)նէ աշխարհի մինչեւ ի 1814 թիւ Փրկչին: (Եւն եւն.)

Աշխատ(ա)ս(ի)ր(ո)ւթ(եամբ) հար(ա)ղ(ա)տարիւն Հայրենասէր, Հաւատարիմ եւ Փոյթեռանդն Սրտ(ա)յց(ա)լ Զանաղիր եւ Մեղթեռանդն Սրտ(ա)յց(ա)լ Սեպեղ(ե)կե(ա)ն Խուրով սաներկ Գէորդ Մեղսեղ(ե)կե(ա)ն Խաւանի. Խաղբ(ա)կե(ա)նց՝ յոգնաշխատ ամ(ե)նայն Եղբորորդւոյ Տ(եառ)ն Սիմէօնի ամ(ե)նայն Հ(ա)յ(ո)ց գերբնոր եւ բազմերախտ Կ(ա)թ(ո)ւղ(ի)կոսի Երեւ(ա)նցւոյ: Ի գրօսանս թ(ո)ւղ(ի)կոսի Երեւ(ա)նցւոյ: Ի գրօսանս ազգասիրաց: Ի հայր(ա)պետ(ութեան) լուս(ա)նկ(ա)ր Սր. Աթ(ո)ռ(ո)յն Էջմիածնի Տ(եառ)ն Եփրեմայ Արժանընտիր եւ Կայսր(ա)պ(ա)կ Ս(ր)բ(ա)ղ(ա)ն(ա)ւ(ո)ր Կ(ա)

թ(ո)ւղ(ի)կոսի ամ(ե)նայն Հ(ա)յ(ո)ց, եւ հոգեծնի նոյն(ո)յ մեծին Սիմէօնի:

Եւ ի վերագրիտողութեան ն(ո)րին փոխ(ա)ն(ո)րդ՝ Սր. Էջմիածնի Մ(ա)յր(ա)յց(ո)յն Նու(ի)ր(ա)կ հիւսս(ա)բն(ա)կ Հ(ա)յկ(ա)ղ(ա)նց հ(ա)մ(ա)յնից Առ(ա)ք(ե)լ(ա)յց(ո)րծ Գետի Տ(եառ)ն Յօհ(ա)նն(ո)ւ Կայսր(ա)պ(ա)կ Բարձր Ս(ր)բ(ա)ղ(ա)ն Արքեպիսկոպոս(ա)կ Բարձր Ս(ր)բ(ա)ղ(ա)ն Արքեպիսկոպոս(ա)կ: յԱմի Փրկչին 1825. եւ ի մերս Հ(ա)յ(ո)ց 1274 աւարտեալ յԱստրախան:

Ձեռագրին առաջին էջին վրայ նոտրագրով գրուած է.

«Ի 1827 թ(ո)լ ի Ղլար ք(ա)ղ(ա)քոյ ի զննել զսոյն մատենա բարձր Ս(ր)բ(ա)ղան զՅօհ(ա)ննէս Արքեպիսկոպոս(ա)կ Վիճակիս հանգ(ո)ւցե(ա)լ Առ(ա)յն(ո)րդին կողմանս ամ(ե)նայն Հ(ա)յ(ո)ց ի նախագաղ(ա)փարն հաւանակ(ա)ն գովութեամբ ձեռագրեալ եւ կնքե(ա)լ ապ(ա)գրե(ա)լ հրամայեաց այսպէս»:

Իսկ բոլորգրով: «զՍոյն զայս մատենան հաւ(ա)տ(ա)ր(ի)մ եւ հարկ(ա)ւ(ո)ր տեսե(ա)լ հրամայեցաք մեծանել ի տիպ ի մերում եւ ի մերս Հայկական լեզու, ուր եւ յաջող համարեալ լիցի: Վիճակաւոր Առաջնորդ Յօհաննէս Արքեպիսկոպոս Հալոյս Ուսաստանեայց:

Տեղի կնքոյ:
(Թէեւ կտր չըջագիծ մը կայ, սակայն կնիք չկայ):

Աւելի վարը անգլիերէն Presented to the Oriental Translation Com. by the Author Prince Hubboff, այսինքն «Նուիրեալ Արեւելեան Թարգմանութեանց Ընկերութեան» հեղինակէն. Իշխան Խուրով: